Cercetări numismatice, XIV, Bucureşti, 2008, p. 499-515

CONSIDERAŢII ASUPRA MEDALISTICII ROMÂNEŞTI MODERNE (1866-1947)

Carmen Tănăsoiu

Abstract

The author of the article discusses one of the most complex pages of the Romanian medallic art, the medals issues during the monarchic period - 1866-1947. The rapid economic, social and cultural modernization of the Romanian society, as well as the major political achievements of this time – the Independence in 1878, the establishment of the Kingdom in 1881, the participation to the Second Balkan War in 1913, the participation to the Great War, the achievement of the National Unity in 1918, the participation to the II WW are reflected by hundred of official and private medals. Started quite late, in the first decades of the 19th century, the Romanian art of the medal lived a real golden age during the reign of Charles I. In spite of the important political and economic achievements of the Romanian society during the period 1916-1947, the number of medals are smaller than 1914. However, their historical value, as well as their artistic quality is more elevated.

The author emphasizes the political and propagandistic meaning of some of the medals struck during 1866-1947 bearing the portraits of the members of the Romanian Royal House. Some considerations are also made on the artistic value of the Romanian art of the medal during the period 1866-1947.

În pofida faptului că medaliile româneşti au început să fie studiate în mod sistematic încă de la sfârşitul secolului XIX şi primii ani ai secolului XX, până în prezent nu există un catalog complet al acestora, care să cuprindă descrierea pieselor, datele tehnice esenţiale şi ilustraţia completă a fiecărui tip şi a variantelor sale[1]. Cercetarea noastră se bazează în principal pe bibliografie având în vedere atât emisiunile oficiale, comandate de instituţii de stat, cât şi medaliile populare, mult mai numeroase dar mai puţin cunoscute, bătute de către asociaţii, organizaţii obşteşti, primării, cu cele mai diverse prilejuri; efigia suveranului sau inscripţia dedicatorie de pe reversul acestor medalii reprezintă un mod de referinţă, o datare precisă a evenimentului aflat pe avers.

Ignorată de greci în Antichitate, dar socotită atribut al împăraţilor romani, medalia, aşa cum o cunoaştem astăzi, este creaţia Renaşterii italiene; s-a dezvoltat mai cu seamă în mediul german (cel al secolului al XVI-lea), printr-o portretistică elaborată din punct de vedere tehnic, dar inferioară artistic.

Medalia - purtătoarea imaginilor reprezentative ale unei personalităţi, ale unui eveniment (istoric) sau ale unui loc - a fost folosită în Muntenia şi Moldova abia la începutul secolului al XIX-lea. Primele medalii româneşti s-au bătut în 1811 în Muntenia, respectiv în 1838 în Moldova, dar, fenomenul a rămas sporadic până în anii 1839-40. Începând cu acest

[1] Unicul studiu complet având ca obiect tema portretului regal în medalistică, incluzând imagini este PC CD-ROM, Ernest Oberländer-Târnoveanu, Katiuşa Pârvan - *Romanian Royal Effigies on Medals* (*Efigii regale în medalistica românească*), Ed. NOI Media Print, Bucureşti, România & D.O.R. Kunsthandel, Olsberg, Deutschland; România, 2002 (prescurtat în continuare *Efigii regale*).

https://biblioteca-digitala.ro

moment se poate vorbi de emisiuni constante. Medalia dedicată principelui Mihail Sturdza poartă în premieră portretul acestuia şi reprezintă o certă manifestare de autonomie, căci Puterea suzerană – Imperiul Otoman, era net ostilă oricărui demers de această natură. În timpul domniei lui Cuza Vodă, recursul la medalie ca modalitate de a populariza realizările epocii şi de a transmite anumite mesaje politice în interior sau în exterior a devenit mai frecvent, pe măsura modernizării rapide a societăţii. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, medalia este tot mai mult concurată de litografie şi apoi de fotografie, însă regele Carol I şi cercurile largi ale societăţii româneşti i-au acordat un rol foarte important. Există dovezi că regii Carol I şi Ferdinand înşişi au fost implicaţi, în mod activ, în procesul de batere a medaliilor şi plachetelor, alegând artiştii şi proiectele.

Iconografia medalistică a regelui Carol I, foarte bogată ca tipologie, a fost determinată şi de pasiunea suveranului pentru această artă: de fapt, este tipul de imagine care înfăţişează cel mai bine esenţa programului său, potrivit formulei „medalia este oglinda regilor"[2].

Prima medalie cu chipul lui Carol I a fost o monedă de aur din 1866 care a servit ca decoraţie. Menţionată în foarte puţine surse bibliografice (a apărut într-un tiraj de 100 de exemplare), medalia-monedă înfăţişează efigia tânărului domnitor, fără a avea înscrisă vreo valoare[3]; a fost folosită de către prinţ ca decoraţie până la instituirea Ordinului „Steaua României". Aceasta este unica mărturie medalistică a suirii pe Tronul României a principelui Carol de Hohenzollern.

În primii ani de domnie ai principelui Carol şi alte medalii au fost utilizate ca instrumente de afirmare a suveranităţii statului român, în raport cu Poarta, care încerca pe toate căile să-i accentueze statutul de vasalitate. Astfel, tot în 1866 principele instituie distincţia „Bene Merenti"- medalii de aur, argint şi bronz purtând efigia sa şi inscripţia latină „Carolus primus princeps Romanum"- acordată pentru realizări deosebite în arte, ştiinţă, agricultură, industrie, pentru serviciile deosebite aduse statului şi Casei Princiare[4]. Chiar dacă exprima un neadevăr, inscripţia conferă prestigiu obişnuitei medalii de recompensă obştească şi semnifică faptul că ideea de întemeietor de dinastie românească se înrădăcinase în concepţia lui Carol; el nu e primul principe român şi nu e nici măcar român, însă aşa se consideră şi impune acest lucru prin cel mai popular titlu de onoare al epocii. Astfel, principele a reuşit să eludeze opoziţia otomană faţă de acest atribut al suveranităţii[5].

---

[2] N. G. Krupensky identifică 53 de piese diferite în perioada 1866-1894, Al. Tzigara-Samurcaş găseşte în întreaga domnie a lui Carol I peste 400 de medalii diferite, iar C. Moisil distinge 22 de portrete metalice ale regelui, studiind succesiunea lor cronologică, luând în considerare gravorii şi făcând o analiză artistică. N. G. Krupensky, *Medaliile române sub regele Carol I şi alte câteva medalii mai vechi*, Bucureşti, 1894, p. 3. Al. Tzigara-Samurcaş, *Ultima medalie a regelui Carol I*, în Convorbiri literare, 1, 1935, pp. 100-103; Const. Moisil, *Portretele monetare ale regelui Carol I*, în Artă şi Tehnică grafică. Buletinul Imprimeriilor Statului, caietul 9, Bucureşti, 1939. Spre deosebire de domnia lui Al. I. Cuza, când sunt emise 39 de medalii în şapte ani, în *Efigii regale* sunt menţionate 650 de tipuri, din care 175 poartă efigia sau numele şi titulatura regelui Carol I.

[3] N. G. Krupenski, *op. cit.*, pl. 1. Medalia a fost realizată de gravorul W. Kullrich, *Efigii regale*.

[4] Prin decoraţia „Bene Merenti", Carol preia ideea tatălui său, principele Karl-Anton de Hohenzollern-Sigmaringen care, după 1849, transferase cea mai mare parte a drepturilor suverane ale principilor de Hohenzollern-Sigmaringen ramurii prusiene a familiei, *Efigii regale*. Desenarea decoraţiei a fost încredinţată cunoscutului artist Carol Szathmari (1812-1887), pictor şi fotograf de Curte, „moştenit" de principele Carol I de la Al. I. Cuza şi alţi patru domnitori dinainte sa, *Carol Pop de Szathmari (1812-1887). Martor al epocii*, Catalog de expoziţie, Muzeul Militar Naţional, Bucureşti, 2002-2003, p. 4, foto p. 13.

[5] După patru luni de negocieri, în scrisoarea ministrului de externe turc Aali Paşa, menită să conducă la recunoaşterea de către Poartă a Constituţiei României şi la acordarea investiturii principelui Carol, se spune: *„Este de la sine înţeles că Alteţa Voastră Serenissimă se va abţine de a crea orice ordine sau decoraţii destinate a fi conferite în numele Principatelor"*. Iar drept răspuns, principele promitea: *„Mă voi abţine de a crea ordine sau decoraţii destinate a fi conferite în numele Principatelor Unite"* (19 oct. 1866), cf. *Memoriile regelui Carol I al României. De un martor ocular. 1866-1869*, vol. I, Ed. Scripta, Bucureşti, 1992, pp. 125, 127.

https://biblioteca-digitala.ro

Emisiunile de medalii şi plachete purtând efigia lui Carol I nu sunt repartizate egal pe parcursul îndelungatei sale domnii. Ritmul şi volumul acestora se conformează atât marilor evenimente istorice ale vremii, cât şi celor din viaţa sa particulară. Anual sunt lansate medalii pentru concursurile de agricultură, tradiţionale la fel ca şi premiile şcolare. Tipologia lor, neschimbată încă din vremea lui Cuza, include, pe lângă efigia domnească, inscripţia şi decorul alcătuit din simboluri agricole şi horticole[6].

1878, anul câştigării independenţei - pe câmpul de luptă şi prin recunoaşterea internaţională - se remarcă printr-o activitate medalistică mai intensă deşi, problemele legate de tratatele de pace şi de comportamentul agresiv al Rusiei erau prioritare. Literatura de specialitate menţionează medalia „Apărătorilor Independenţei" (1878), considerată a fi oficială, dar fără efigia domnitorului, precum şi o medalie de curând (re)descoperită, „Independenţa României"(1878), având pe avers efigia lui Carol I şi pe revers, acvila cruciată ridicându-se în zbor deasupra a trei coline şi având în ghiara dreaptă un lanţ rupt, care se continuă la baza dealurilor, terminându-se într-o semilună conturnată[7]. Toate simbolurile sunt lesne decriptabile, însă inscripţia de pe aversul acestei medalii crează câteva întrebări: „A. R. Carol I *domnitor al României"; titlul de Alteţă Regală i-a fost acordat lui* Carol I în 1878 de către Consiliul de Miniştri, fiind recunoscut imediat de Marile Puteri, înaintea recunoaşterii independenţei României. Se poate presupune că emitentul medaliei a fost guvernul român, care dorea să ateste în acest mod angajamentul politic al ţării în contextul exitent atunci.

A mai fost bătută medalia comemorativă a Plevnei (28 noiembrie 1878), cu efigia domnească, considerată a fi prima medalie populară, precum şi câteva ordine, cruci şi medalii de recompensă, printre care: medalia Comitetului pentru ajutorul ostaşilor răniţi şi crucea „Alinare şi mângâiere" conţin monograma doamnei Elisabeta; iar Crucea „Trecerea Dunării" (1877), „Virtutea militară" (de război), medalia „Serviciu credincios"(1878) şi Ordinul „Steaua României" sunt militare, unele având efigia lui Carol I, iar pe altele instituţia domniei fiind sugerată prin coroană sau monogramă.

Mai reţine atenţia medalia-mărturie a integrării Dobrogei la România: modelul nu primeşte aprobarea domnitorului şi nu va fi distribuită din motive politice[8]. Aversul prezintă un portret *à l'Antique* al domnitorului, cu fruntea laureată, iar reversul, pe lângă stema ţării, coroană şi de acum obişnuita deviză ***„Nihil Sine Deo"***, conţine o inscripţie latină ce nu lasă loc interpretărilor: ***„În mai multe bătălii învingător asupra turcilor principele României Carol I ca conducător excelent al armatei a subjugat la anul 1878 Moesia Inferioară şi a pus-o sub stăpânirea sa"***. Paralela între gloria romanilor la nordul Dunării şi domnia la fel de glorioasă a lui Carol I pe aceleaşi meleaguri va fi o constantă a medalisticii. Însă concepţia de reprezentare pare neobişnuită şi rămâne singulară în medalistică românească, deşi în restul Europei era destul de uzitată. Modelul se datorează gravorului şi modelatorului Anton Scharff care, prin originalitatea compoziţiei şi fineţea realizării, prin

[6] În 1861, România dorise să participe la Expoziţia Universală de la Londra dar, Poarta se opune iniţiativei româneşti de a organiza un stand separat. Astfel, se naşte ideea expoziţiilor anuale interne (naţionale) de agricultură, cu două secţiuni, pentru produsele agricole şi pentru cele horticole. Domnitorul Al. I. Cuza instituie câte o medalie pentru fiecare secţiune, cu acelaşi avers – efigia domnească – şi revers diferit: un plug, snopi de grâu, capete de berbec, bou şi cal – pentru cea care recompensa concursul de agricultură, respectiv, o floare, un ciorchine de strugure, fructe şi un stup – pentru cea destinată premianţilor concursului de horticultură, V. N. Popp, *Monetele şi medaliile lui Cuza Vodă*, Bucureşti, 1925. Modelul medaliilor pentru agricultură (1866-1868) a fost realizat de Franz Friedrich Leischek – Viena, apoi de gravori precum Carniol, Kullrich, etc.

[7] Pentru ambele medalii, vezi O. Iliescu, *Două medalii de aur privitoare la războiul nostru pentru neatârnare*, în SCN, 7, 1980, pp. 129-131. Pe muchia medaliei „Independenţa României" sunt gravate cu caractere cursive: ***Griviţa, Opanez, Plevna, Rahova, Lom Palanca, Ager Palanca, Smîrdan, Vidin.***

[8] Const. Moisil, *op. cit.*, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

dramatismul pe care îl inspiră a creat unul din cele mai interesante portrete din medalistica românească: nici un portret al lui Carol I nu surprinde mai bine durerea resimţită de principe în acele luni de tratative diplomatice.

O dată cu trecerea anilor, fiecare aniversare importantă a Independenţei este marcată prin mai multe emisiuni de medalii, oficiale şi populare[9].

Până în 1881 numărul medaliilor şi plachetelor emise anual a fost destul de modest. Proclamarea Regatului în 1881 a constituit prilejul unei activităţi majore în domeniul medalistic, punându-se în circulaţie 10 tipuri de medalii şi plachete, din care patru medalii populare cu toartă şi una obişnuită. Acum apare, pe de o parte, principala medalie a Războiului de Independenţă - cea mai mare bătută în timpul lui Carol I (85 mm diametru; W.Kullrich) şi care exprimă, prin desen, întreaga mândrie a victoriilor pe câmpul de luptă – iar pe de altă parte, seria medaliilor Regatului, mai modeste.

Aversul medaliei Independenţei îl înfăţişează pe domnitor în uniformă de general şi inscripţia îl prezintă „***Rege al României***", în timp ce reversul, foarte bogat ilustrat, are în centru alegoria României (figura reginei Elisabeta) ridicând în mâna dreaptă o cunună de laur şi cu stânga sprijinind scutul ţării; în dreapta sa se află un soclu gravat cu milesimul ***1881***, pe care stă Coroana, iar pe margine, circular, episoade din război (după desenele executate de artiştii documentarişti pe front[10]). Alăturarea tuturor acestora, cu menţionarea datei unice „1881" (anii 1877-1878 nu sunt marcaţi pe medalie, aşa cum ar fi fost normal), conduce inevitabil la alegoria României de două ori învingătoare. Aceeaşi idee o exprimă o medalie mult mai mică şi mai modestă, din seria proclamării Regatului: pe avers, un ofiţer reprezentând armata română oferă lui Carol Coroana de Oţel – simbolul Independenţei devine cel al Regatului – completat de inscripţia de pe revers „***În memoria zilei de 10 Mai 1881***". Trebuie spus că aceasta din urmă e o medalie populară, bătută la iniţiativa unor întreprinzători.

Începând cu 1881, fiecare eveniment istoric mai important va beneficia de o medalie oficială şi câteva aşa-numite medalii populare; de obicei, medalia oficială se rezumă la anunţarea evenimentului (efigia regelui pe avers şi inscripţia legii sau a documentului atestator pe revers, un exemplu fiind chiar medalia oficială a Regatului), în timp ce gravurile celor populare sunt mai grăitoare şi pline de fantezie. Necercetate până acum în mod sistematic, sau adesea ridiculizate pentru calitatea lor artistică îndoielnică, medaliile populare constituie un important barometru al vieţii politice româneşti din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi primele decenii ale secolului următor. Spre deosebire de emisiunile oficiale, ele erau produse de firme particulare, pe principii strict economice, fiind destinate comercializării în rândul reprezentanţilor claselor mijlocii sau de jos. Existenţa unor serii destul de numeroase, reflectă nu numai constituirea unei pieţe largi şi rentabile în acest domeniu, alimentată de gustul „mahalagiilor" pentru medalii, satirizat de I. L. Caragiale, cât mai ales popularitea de care se bucurau instituţia monarhiei şi reprezentanţii ei în straturile profunde ale societăţii româneşti. Succesul medaliilor populare indică, în mod cert, acceptarea definitivă a dinastiei de Hohenzollern în corpul naţiunii, după o serie de dificultăţi de coabitare, între anii 1866-1878. Pornind şi de la faptul că medalia Independenţei a fost din aur iar cea oficială a Regatului din

[9] Menţionăm în anul 1902: medalia „Glorioasei Armate Române" şi placheta „Asta-i muzica ce-mi place!" a ofiţerilor de artilerie, precum şi medalia vizitei în Bulgaria a regelui Carol I; în anul 1906, medalia „Bombardarea Vidinului"; apoi, medalii ale monumentelor dedicate Războiului de Independenţă din Piatra Neamţ (1879), Ploieşti (1897), Bârlad (1902), Tulcea (1904), Piteşti, Iaşi şi Turnu Măgurele (1907), Ciurea (1909), Craiova (1912); decoraţia destinată veteranilor şi medalia Dobrogei (1927). V. Ciofu, *Războiul de Independenţă, ilustrat în medalii, decoraţii şi plachete*, în **CI**, 8, 1977.

[10] Ordinea imaginilor este următoarea: biserica Mitropoliei, de unde pleacă oştirea, asediul Nicopolei, trecerea Dunării, cucerirea Plevnei, revenirea triumfală în ţară, N. G. Kurpensky, *op. cit.*, p. 40. Medalia a fost executată de gravorul W. Kullrich.

https://biblioteca-digitala.ro

argint şi bronz, se poate trage concluzia că importanţa covârşitoare a avut-o câştigarea Independenţei, însă indisolubil legată de proclamarea Regatului.

Un nou moment de efervescenţă în activitatea medalistică îl reprezintă anul 1891 când, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de domnie şi a unui deceniu de la proclamarea Regatului, s-au emis 13 tipuri de medalii şi plachete, din care opt populare. Ţara se afla într-o perioadă de stabilitate şi înflorire pe toate planurile, dinastia îşi găsise locul de arbitru pe care i-l preconizase generaţia Unirii şi, se identificase cu puternica personalitate a regelui. Una din medaliile oficiale, datorată lui Paul Telge, este mare (80 mm) şi are un desen foarte bogat, poate prea încărcat, îmbinând scenele alegorice şi realiste; exprimă exact starea ţării, ordinea lucrurilor în concepţia regelui. Reversul este alcătuit din cinci medalioane între care îşi au locul patru figuri alegorice: sus, stema ţării, însoţită de principalele valori ale societăţii - *Academia* cu inscripţia *„XXV"* (căci în acelaşi an, printr-o fericită coincidenţă, era şi jubileul principalei instituţii ştiinţifice), iar în stânga, *Justiţia*, cu o carte deschisă pe care e pusă o spadă – dreptatea legii apărată prin luptă; celelalte patru imagini sunt reale: în stânga, Mănăstirea Curtea de Argeş, restaurată la 1886 şi, dedesubt, principele Carol în postură ecvestră sub un arc de triumf, la 1866 - în dreapta, dorobanţi plecând la războiul din 1877-1878 şi, dedesubt, podul de peste Dunăre, ale cărui lucrări începuseră în 1890. O mică analiză ne face să înţelegem că pacea şi stabilitatea mănăstirii de la Argeş, ca primă ctitorie a unui Basarab, ocroteşte şi conferă legitimitate domniei începută în 1866, în timp ce independenţa obţinută de popor, oferă posibilitatea unor construcţii trainice în viitor. Cele patru figuri alegorice dintre medalioane semnifică două din ocupaţiile de bază ale românilor - *Agricultura*, cu un ciorchine de strugure şi un snop de grâu şi *zeul Mercur* (în calitate de protector al comerţului) - şi două dintre caracteristicile ţării - *Latinitatea*, în persoana unui legionar roman cu armură de războinic şi *Credinţa*, ce poartă crucea pe genunchi. Toate acestea sunt „susţinute" pe avers de clasica efigie-bust a regelui, îmbrăcat în uniformă, cu decoraţii, parcă o garanţie a intervalului de timp precizat de milesimele *1866-1891*.

Anton Scharff a creat o altă elegantă medalie oficială, de mari dimensiuni (64 mm), care are pe revers alegoria *României*, la picioarele căreia stă un leu, personajul ţinând în mâna dreaptă o crenguţă de laur, iar cu stânga sprijinindu-se pe scutul ţării; pe avers, o interesantă şi nobilă efigie a regelui în uniformă, în calitate de ofiţer prusian.

Seria medaliilor populare bătute în 1891 aduce câteva noutăţi. Pe două dintre ele apare, pentru prima dată, efigia principelui moştenitor Ferdinand alături de cea a regelui (şi a reginei); deşi de o calitate artistică şi tehnică mai scăzută, e ca şi cum în al 25-lea an al domniei Carol şi-ar prezenta succesorul, asociindu-l. Apoi, una dintre medalii are menţionate pe avers realizările domniei *„România. Constituţia. Rezbelul. Independenţa. Regatul. 1866, 1877, 1881"* şi pe revers efigia, schimbând deci ordinea firească a reprezentărilor medalistice; în mod cert nu este o greşală de execuţie, ci una din puţinele încercări, în acest domeniu, de a estompa figura suveranului. Dacă în filatelie îngerii apar abia în 1906, în medalistică ei sunt prezenţi chiar din 1891, ocrotind Coroana: pe o medalie mică de aluminiu, cele două efigii afrontate ale regelui şi reginei sunt străjuite de Coroana susţinută de doi îngeri. Împreună cu personajul alegoric, reprezentând *Credinţa*, de pe medalia oficială, acestea sunt primele referiri exprese la elementul divin.

Urmând desfăşurarea evenimentelor şi aniversărilor istorice ale domniei, anul 1902 marchează jubileul Independenţei, prilej cu care apare o medalie oficială dedicată „Glorioasei Armate Române" (cu efigiile regelui şi reginei pe avers), o medalie populară asemănătoare şi o plachetă bătută de ofiţerii de artilerie, în semn de omagiu adus regelui, cunoscută sub numele

https://biblioteca-digitala.ro

„Asta-i muzica ce-mi place!"[11]. De fapt, prin medalia oficială, monarhul îşi omagiază în modul său sobru, tovarăşii de arme din război iar aceştia îşi amintesc la rândul lor, de un episod, rămas celebru, al aceluiaşi război. Aversul plachetei reprezintă bateria de la Calafat, iar reversul - două ţevi de tun încrucişate pe ramuri de stejar şi laur şi inscripţia „***Majestăţei Sale Regelui Carol I. Oficerii de artilerie 1877 15 mai 1902***". Din acelaşi an datează un interesant proiect de plachetă[12], având pe avers o scenă de luptă din Războiul Independenţei, cu domnitorul în mijlocul imaginii şi pe revers, o scenă cu doamna Elisabeta îngrijind un soldat rănit (după o cunoscută lucrare a lui C. Szathmari).

În anul jubiliar 1906, cu prilejul celei de a 40-a aniversări de domnie a regelui Carol I, s-a desfăşurat o intensă activitate medalistică: cunoaştem 15 tipuri de medalii şi plachete dedicate evenimentului, numai două populare. Acum îşi fac apariţia în medalistica românească reprezentările afrontate, sau acolate, de tinereţe şi senectute ale lui Carol I. Medaliile poartă portretul juvenil „cu favoriţi" din 1866, de la vârsta de 27 de ani şi, pe cel din 1906, cu barbă lungă şi tunsă ascuţit, de la vârsta de 67 de ani. Tipul portretelor „în oglinda timpului" fusese folosit pe scară largă în medalistica britanică, austriacă şi germană, din a doua jumătate a secolului al XIX –lea şi începutul secolului al XX-lea.

Anul a început cu lansarea unei medalii-Mărţişor[13] în ziua de 1 martie, având pe avers efigiile suprapuse ale regelui Carol şi împăratului Traian încoronat cu lauri, iar pe revers - ramuri cu flori şi frunze, clopoţei anunţând primăvara. Aşa cum este gravată, mica medalie nu poate îndeplini rolul de amuletă pe care şi-l asumă mărţişorul. Toate celelate medalii sau plachete ale anului 1906 îl omagiază în primul rând pe Carol-regele. Medalia jubiliară oficială „Carol I", nu prea mare, din aur, sobră ca de obicei, poartă efigia şi armele ţării şi este instituită prin decret guvernamental[14]. Variantele sale populare, trei, au toate acelaşi avers, potretul-bust al regelui; reversurile îi reprezintă frontal pe împăratul Traian - „***Traian, cuceritorul Daciei şi întemeiotorul neamului românesc***", pe domnitorul A. I. Cuza - „***A. I. Cuza, întâiul domn al Principatelor Unite 1859-1866***" şi pe tânărul domnitor Carol, în uniformă de ofiţer prusian. Această serie populară jubiliară este interesantă prin alăturarea celor trei personalităţi care au dreptul la un anumit primat în istoria noastră: asemănându-se ca element civilizator, cu împăratul Traian, Carol apare la începutul domniei sale, tânăr, păstrându-şi uniforma de ofiţer prusian, fără a avea vreo inscripţie - modestie ?, tact ?[15]. Cât despre cea de a treia medalie a seriei, ea este deosebită, fiind singura în care apar domnitorul Cuza şi regele Carol; se ştie că atitudinea regelui faţă de antecesorul său, domn al Unirii, a fost mai curând una de indiferenţă. În cursul domniei regelui, au mai apărut două sau trei medalii care l-au comemorat pe Cuza sau Unirea, însă acum este singura dată când Carol se simte onorat să se prezinte alături de „întâiul domn al Principatelor Unite": trecuseră 40 de ani de domnie, cu un bilanţ pozitiv şi se simţea în stare a recunoaşte meritele înaintaşului.

[11] Gravori, Menachem Carniol-fiul şi Theodor Radivon. Placheta ofiţerilor de artilerie are pe avers o ilustrare a scenei „Asta-i muzica ce-mi place!", după J. N. Schönberg, iar pe revers, inscripţia dedicatorie şi o compoziţie cu guri de foc.

[12] *Efigii regale, op. cit.*

[13] Faptul nu este singular; au mai fost lansate medalii-Mărţişor în cinstea reginei Elisabeta, însă aceasta este medalia regelui.

[14] Medalia „Carol I" este o distincţie onorifică, conferită o singură dată, pe viaţă.

[15] Inscripţia „*Carol I - primul rege al României*" apare doar pe medaliile Expoziţiei Generale.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe lângă medaliile jubiliare sunt lansate şi câteva plachete. Una din ele[16] aduce câteva date noi în iconografia regală de medalii. Apar ţăranii şi ciobanii români, scene din viaţa de la ţară. Dacă pe medalia aniversară a 25 de ani de domnie (1891) viaţa poporului este înfăţişată doar sub forma unei alegorii - *Agricultura*, acum, în 1906, regele pare a se apropia mai mult de traiul ţăranilor. De fapt, aceasta este tendinţa ultimilor ani de domnie dacă ne gândim şi la seriile numismatice şi filatelice; caracteristica acestor scene rustice este liniştea patriarhală a satului, a unei vieţi îndestulate şi lipsite de griji. Se observă că sosirea în ţară a lui Carol şi Independenţa continuă să fie cele mai importante evenimente ale ultimilor 40 de ani. Personajele şi scenele de pe plachetă sunt ocrotite de două simboluri: pe avers, *vulturul încoronat* preluat din blazonul domniei muntene şi devenit simbolul domnesc în general, el reprezintă legitimarea dată de istorie. *Grupul de îngeri* de pe revers semnifică legitimarea „din mila lui Dumneazeu". Diferenţa dintre cei doi îngeri care ocrotesc Coroana pe medalia din 1891 şi acest grup de îngeri care întâmpină trăsura sosirii în ţară a domnitorului Carol este mare; atunci, divinul era ocrotitor al regalităţii ca instituţie şi aceasta poate fi considerată ca o tradiţie a poporului român, însă acum, persoana lui Carol este aceea ce capătă atribute providenţiale prin intervenţia personajelor sacre.

Apoteoza anului 1906 o constituie cele două plachete „Părinţilor neamului românesc" şi „Regele veghează", datorate lui Carol Storck, respectiv, L. Stelman. Prima îi consideră ca „părinţi" ai neamului pe împăratul Traian şi regele Carol, ale căror efigii şi date de domnie le consemnează „***106-1866-1906***": gloria împăratului răsfrântă asupra lui Carol I. Cea de a doua îl arată pe Carol veghind asupra uneia din luptele Războiului de Independenţă (după o cunoscută schiţă de epocă, ce aparţine lui C. Szathmari), urmat de un grup de dorobanţi; ocrotiţi de atenţia suveranului şi a militarilor săi, un ţăran ară ajutat de doi boi, iar în plan secund se distige silueta unei biserici şi a podului de la Cernavodă. Pe revers se păstrează efigiile celor doi „părinţi ai neamului românesc", precum şi datele; împăratul Traian are fruntea laureată, iar Carol priveşte panorama Expoziţiei deasupra căreia planează vulturul majestăţii regale. Inscripţia spune tot: „*Regele veghează, România înfloreşte*".

În afară de medaliile şi plachetele jubiliare, merită amintite medalia Expoziţiei Generale Române[17] şi medalia „1800 de ani de la venirea lui Traian în Dacia". Pe ambele sunt prezente efigiile lui Traian şi Carol, însă pe medalia Expoziţiei se face alăturarea, în spirit patriotard, între „***Traian - marele imperator***" şi „***Carol I - primul rege al României***"; observăm că abia în seria acestor medalii ale Expoziţiei, Carol îşi asumă un drept de primat în istorie şi nu în seria medaliilor populare jubiliare (alături de Traian şi Cuza), aşa cum ar fi fost normal. Inscripţiile celor două medalii consemnate aici nu lasă nici o îndoială asupra intenţiei monarhiei de a stabili o legătură cu antichitatea romană; dacă inscripţia „***Am fost, sunt şi voi fi***" (de pe medalia Expoziţiei) mai poate fi interpretată şi ca o dovadă a continuităţii şi statorniciei poporului român individualizat în persoana suveranului său, inscripţia de pe a doua medalie arată că s-a mai găsit un prilej în plus de sărbătoare în acest an 1906, şi aşa încărcat de Jubileu. („Jubileul de 1800 de ani de la venirea în Dacia a împăratului Traian şi 40 de ani de domnie glorioasă a regelui Carol I").

[16] Placheta populară („1906") are pe avers busturile afrontate - portrete „în oglinda timpului" - Carol I, despărţite de un vultur încoronat, aşezat pe stema ţării; reversul: în treimea superioară - medalionul regelui, la 1877 are de o parte o biserică şi un cioban cu oile, de partea cealaltă un puţ cu cumpănă şi o casă ţărănească, iar dedesubt, Palatul Artelor - în partea inferioară, trăsura în care soseşte Carol în ţară este întâmpinată de un grup de îngeri.

[17] Cu ocazia Expoziţiei Generale Române, au apărut mai multe medalii şi plachete, cea prezentată de noi fiind valoroasă prin desenul ei şi metalul din care a fost confecţionată (bronz aurit).

https://biblioteca-digitala.ro

Apogeul activităţii medalistice din timpul domniei lui Carol I l-a constituit anul 1913, odată cu intervenţia României în al doilea Război Balcanic, urmat Pacea de la Bucureşti, care, consfinţea anexarea Cadrilaterului, dar şi afirmarea ca lider regional a suveranului român. Din acest an cunoaştem 22 de tipuri de medalii şi plachete, şapte populare. Medalia Silistrei, de dimensuni mari (70 mm diametru), din argint, apare doar cu inscripţii – pe avers, „***Mircea cel Mare. Domnul Ungro-Vlahiei şi al Silistrei până la mare 1386-1418. Carol cel Mare al României 1913***"; pe revers, „***Dreptul nostru. Voeşte şi vei putea***"; din ele reiese dorinţa regelui de a fi considerat urmaş al domnitorului Mircea cel Bătrân. Similitudinea adjectivului apelativ „cel Mare" precum şi afirmaţia îndemn de pe revers sunt argumente şi un „certificat de legitimitate" pentru reintrarea Silistrei în componenţa graniţelor româneşti.

Celelalte două medalii privesc semnarea Tratatului de pace. Una, oficială, are pe avers medalioanele-efigie ale celor cinci suverani ai statelor semnatare; iar pe revers, alegoria *Păcii* cu o ramură de măslin şi clădirea Ministerului de Externe din Bucureşti, de după care răsare soarele. Locul central pe care îl ocupă Carol I între suverani, fiind gazdă a tratativelor de pace, precum şi imaginea soarelui răsărind din spatele clădirii Ministerului de Externe român, sugerează poziţia României şi a regelui ei ca principal factor în diplomaţia sud-est europeană. Cealaltă medalie a fost bătută din iniţiativa unui comitet de doamne. Cunoscându-se dorinţa lui Carol de a fi alăturat domnitorilor români, regele, stând pe tron, îi prezintă lui Mircea cel Bătrân teritoriul dobrogean de curând cucerit. Reversul se conformă evenimentului - „***28 iulie 1913 Pacea de la Bucureşti***", *geniul Păcii* cu ramura de măslin trece peste câmpurile pline de cadavre, arme şi sate arzânde. Cu un an înaintea morţii sale, acesta a fost ultimul mare prilej istoric ce a fost marcat pe medalii de chipul regelui Carol I.

Un capitol de interes special în ansamblul medalisticii regelui Carol I îl constituie medaliile pe care portretul său este asociat unor personalităţi de prim rang ale istoriei naţionale, cum ar fi: cel al împăratului Traian, al domnitorului Mircea ce Bătrân, sau ale lui Ştefan cel Mare şi Vasile Lupu. Primele medalii şi plachete de acest fel apar în 1904, cu ocazia restaurării bisericilor Sf. Nicolae şi Trei Ierarhi din Iaşi, ctitorite de Ştefan cel Mare, respectiv, Vasile Lupu şi restaurate prin contribuţia şi sub supravegherea regelui. Pe placheta oficială apar portretele lui Ştefan cel Mare şi Carol I, iar pe medaliile populare, efigia regelui în poziţie „de onoare" este flancată de ale celor doi domnitori. În 1906, cu ocazia Jubileului, s-au emis mai multe medalii şi plachete pe care apar busturile afrontate sau acolate ale împăratului Traian şi ale regelui Carol I, în calitatea lor de „părinţi ai neamului românesc". Ultimele portrete asociate, respectiv ale lui Carol I şi Mircea cel Bătrân apar pe o serie de medalii emise în 1913. Toate aceste asocieri fac parte dintr-un program de propagandă dinastică, destinat în primul rând opiniei publice interne; se urmărea legarea dinastiei regale de vechile dinastii ale Ţării Româneşti şi Moldovei, precum şi inducerea ideii potrivit căreia importanţa operei regelui Carol I nu poate fi comparată decât cu cea a împăratului Traian, pentru includerea Daciei în cadrul lumii şi civilizaţiei romane.

O noutate introdusă în medalistica românească în timpul domniei regelui Carol I sunt portretele sale asociate cu cele ale unor suverani străini. Urmând alambicate reguli de protocol, dar şi purtătoare de mesaj politic şi diplomatic, efigiile (busturile) apar acolate sau afrontate. Primele medalii având astfel de reprezentări au fost emise în 1896, cu ocazia vizitelor împăratului Austro-Ungariei, Franz Iosef şi a regelui Serbiei, Alexandru I Obrenovici, prilejuite de inaugurarea lucrărilor de regularizare a Dunării în zona Porţilor de Fier. Observând mărimea lor (medalia inaugurală fiind cea mai mică a seriei), metalul din care au fost făcute şi desenul (efigii, inscripţii privind itinerariul vizitelor), deducem că vizita în sine a împăratului a fost considerată mai importantă decât inaugurarea lucrărilor, iar regele Alexandru era tratat ca egal şi prieten. Pentru a sublinia importanţa relaţiilor cu aceste state, portretele suveranilor sunt

https://biblioteca-digitala.ro

acolate. Dintre toţi, împăratul Franz Iosef s-a bucurat de cele mai multe reprezentări în medalistica românească, portretul său alăturat regelui Carol figurând pe şase medalii emise în 1896 şi pe altele datând din 1902 şi 1903. Ultimele au fost realizate de un mare artist european al medaliei, Tony Antoine Szirmai.

Ţarul Rusiei, Nicolae al II-lea a fost imortalizat alături de regele României în medalii şi plachete bătute în 1898, cu ocazia vizitei lui Carol I în Rusia şi, în 1914, când ţarul a vizitat Constanţa o zi. Medaliile oficiale, cu portrete afrontate, au fost modelate de Szirmai. Pe medaliile populare executate de O. Negreanu[18] în 1914, apar portretele acolate ale celor doi suverani. În 1902 şi 1907, cu ocazia aniversării a 25, respectiv 30 de ani de la cucerirea Independenţei, s-au bătut medalii cu efigiile acolate ale regelui României şi fostului ţar Alexandru al III-lea, pe atunci aliat.

Tot lui Szirmai îi datorăm realizarea medaliilor cu portrete duble Carol I şi George I, regele Greciei (1901), cu Albert I, regele Belgiei şi Gustav al V-lea, regele Suediei (1910), ce marcau vizitele acestor suverani în România; pe toate piesele, efigiile sunt afrontate.

Numeroasele ctitorii reprezentative din timpul domniei lui Carol I au fost anunţate prin lansări de medalii: castelul Peleş (1883), podul peste Dunăre de la Cernavodă (1895), lucrările de la Porţile de la Fier, Fundaţia Universitară sau restaurarea unor mănăstiri vestite. Privind fiecare din aceste medalii inaugurale, înţelegem care au fost ctitoriile la care regele a ţinut cel mai mult.

Podul peste Dunăre de la Cernavodă este anunţat în 1895 de o serie de cinci medalii, din care una oficială, datorată lui Anton Scharff, care chiar şi prin mărimea ei (70 mm) arată importanţa evenimentului. De fapt, este şi cea mai plină de fantezie, fiindcă, pe lângă obişnuitele efigii de pe avers, reversul îl arată pe zeul Neptun, care, împreună cu două sirene, prezintă podul, aşa cum îşi prezintă un naş copilul botezat. O altă medalie a podului face aceeaşi asemănare între realizările împăratului Traian şi cele din vremea lui Carol I, între podul construit de Apollodor din Damasc şi cel al inginerului Anghel Saligny (inscripţia latină de pe revers[19]). Cea mai mică medalie a seriei (W. Kullrich), din alamă, este însă cea mai sobră (avers - efigiile regale suprapuse, revers - vederea podului, pe care merge un tren) şi poate că s-ar fi cuvenit să fie cea oficială, pentru că mulţumeşte, prin inscripţie, tuturor celor în drept: „***Recunoştinţă Dinastiei, Corpurilor legiuitoare şi Guvernului***". Pe lângă modesta medalie a Peleşului (1883, W. Kullrich), considerat şi el o ctitorie importantă, aceste „zgomotoase" medalii ale podului sunt ieşite din comun.

Una din cele mai sobre medalii ale regelui Carol I este ultima, antumă, a Fundaţiei Universitare (1914, H. S. Wegerle, Viena). Prin atitudinea degajată şi naturală a regelui, care stă în picioare ţinând mâna dreaptă pe un raft de cărţi şi în mâna stângă actul Fundaţiei, prin figura de o fermitate expresivă şi bine redată a suveranului, surprins într-un moment de meditaţie în biblioteca sa, aversul este un tablou în miniatură, ce aminteşte tehnica de gravare a Renaşterii italiene; reversul medaliei reprezintă Palatul Fundaţiei. Aceasta este imaginea cu care regele Carol I rămâne urmaşilor.

Familia (din ţară) a regelui Carol I şi, evenimentele ei aniversare au fost respectate şi onorate de oficialităţile române. Din iniţiativa clerului ortodox român, câteva medalii cu efigiile lui Carol şi a Elisabetei şi cu inscripţii de urare, aniversează nunta principilor în 1869, precum şi împlinirea a 25 de ani (1894) şi a 40 de ani (1909) de la căsătorie. A mai fost un mod prin care

[18] Medalia a fost executată de O. Negreanu; MNIR, inv. 149.272.

[19] *„Carol I Rege al României, Elisabeta Regina, 1500 stadii aproximativ mai jos de podul împăratului Traian, gloriosul rege al României Carol I a unit prin două poduri de piatră şi fier construite cu multă artă, malurile Dunării şi braţelor sale"*.

https://biblioteca-digitala.ro

românii au ştiut să respecte cele mai intime sentimente ale regelui Carol: la sărbătorirea a 70 de ani (1909), Societatea Numismatică Română comandă o plachetă ce-l reprezintă pe avers pe rege, stând pe tron, în uniformă şi cu bastonul de mareşal al armatei germane, iar pe revers, nudul unui luptător, înfăşurat în cutele unui drapel german, având la picioare un tun şi pe cap o cunună de stejar; inscripţie în limba germană.

În contrast cu cele prezentate mai sus, ultimul an de domnie a regelui Carol I, 1914, este extrem de sărac în emisiuni medalistice, deşi era marcat de două evenimente importante din viaţa regelui – aniversarea a 75 de ani şi împlinirea a 45 ani de la căsătoria cu Elisabeta. Paradoxal, nu există nici o medalie dedicată vreuneia din cele două aniversări.

Pe cât de mare a fost interesul regelui pentru medalii, pe atât au fost de puţin semnificative cele şase-şapte modele, atât oficiale, cât şi populare, care i-au comemorat moartea. Din argint şi din bronz, acestea sunt total lipsite de calităţi artistice sau tehnice, mărturie a grabei cu care au fost executate, pe de o parte, iar pe de altă parte, a dezinteresului tot mai mare manifestat de persoana bătrânului rege. Majoritatea are pe avers efigia sau bustul său, iar pe avers inscripţii de aducere aminte, spre onoarea şi lauda celui dispărut: „***Grija ta a fost numai binele poporului. Timp să ştii ce-i oboseala n-ai avut***" şi „***Pierderea ta cufundă lumea în durere. Lacrămi varsă credinciosul tău popor***"[20]. Scriind despre aceste medalii, Const. Moisil spunea: „*comparate cu medalia apărută la moartea lui Phillippe de Flandra, care numai era să domnească la noi, acste medalii nu se ridică la nivelul a ceea ce ar fi trebuit şi s-ar fi cuvenit să fie*".

Dintre suveranii români, Carol I a avut privilegiul celor mai multe portrete medalistice postume. Ele acoperă, în linii mari, cu multe întreruperi, perioada anilor 1914-1939. Numărul şi modestia medaliilor emise pentru a comemora moartea regelui contrastează puternic cu cel al pieselor bătute în ultimul an de domnie, în 1913 şi, cu caracterul hiperbolizant al unor legende. Situaţia reflectă ruptura care a avut loc între majoritatea elitei politice româneşti şi a opiniei pulbice, şi bătrânul rege, în 1914, cu ocazia discuţiilor din Consiliul de Coroană, convocat pentru a decide poziţia României faţă de izbucnirea Primului Război Mondial.

În mod suprinzător, memoria fondatorului dinastiei va fi evocată abia la mai bine de un deceniu după dispariţia sa, în 1925, în pofida faptului că în 1922, urmaşul lui, Ferdinand, s-a încoronat la Alba Iulia, ca rege al tuturor românilor, prilej pentru a evoca şi pe primul rege al României. Între 1928-1939, figura lui Carol I va apare mai des pe medalii, de cele mai multe ori ca mijloc de propagandă dinastică şi legitimizare politică a regelui minor Mihai dar, mai ales, a regelui Carol al II-lea. Acesta din urmă nu putea fi străin de metamorfoza somatică suferită de portretele înaintaşilor, care sunt redate izbitor de asemănătoare cu al lui. Medalia trebuia să sugereze privitorului impresia unei unităţi monolitice a Dinastiei, în care se topesc nu numai voinţa şi energia celor trei suverani, dar şi figurile lor, dând naştere prototipului regelui ideal, care dorea să fie Carol al II-lea.

Printre numeroşii artişti care au realizat machetele şi ştanţele plachetelor şi medaliilor lui Carol I, se remarcă în primul rând Wilhelm Kullrich, într-un fel, artist de casă al familiei de Hohenzollern-Sigmaringen, căci la serviciile sale recursese şi principele Karl-Anton, tatăl suveranului României. Kullrich (1821-1887), artist aparţinând academismului german, a dominat net arta medalistică românească nu numai între anii 1866-1887, ci şi după moartea sa. În mod paradoxal, portretele semnate de el se regăsesc pe medalii emise până în 1895. Indirect,

[20] Medalia a fost executată de gravorul berlinez Otto Oertel mai târziu, ajungând în România mult în urma evenimentului comemorat. A fost distribuită personalităţilor române şi oficialilor străini, inclusiv capetelor încoronate, contrastând evident cu marile piese medalistice din aur şi argint destinate să comemoreze alţi suverani ai vremii, cu care regele Carol I se înrudise, cf. *Efigii regale*.

https://biblioteca-digitala.ro

influenţa lui Kullrich s-a extins până în ajunul Primului Război Mondial, asupra unor gravori mai modeşti din punct de vedere artistic, ai caselor româneşti de bijutieri şi gravori Carniol şi Radivon. Portretele executate de Kullrich poartă pecetea clasicismului, cu unele accente romantice, fără însă a fi idealizate. Ele inspiră fermitate şi blândeţe condescendentă, echilibru şi o senină încredere în viitor. Erau cel mai aproape de gusturile artistice ale lui Carol I şi al Elisabetei, şi corespundeau destul de fidel imaginii pe care o aveau despre ei înşişi şi despre misiunea lor în fruntea statului român. De altfel, până către 1914, clasicismul academist era curentul artistic cel mai gustat de elitele aristocratice ale vremii, de la Londra la Sankt Petersburg şi, de la Stockholm la Atena.

După moartea lui Wilhelm Kullrich în 1887, rolul său a fost preluat, pentru următoarele două decenii, de alt artist german, berlinezul Paul Telge, ale cărui producţii clasicizante erau apropiate de idealurile estetice ale familiei domnitoare de la Bucureşti. Telge a executat comenzi importante ale Curţii şi Guvernului, până în 1909, dar valoarea lor artistică este relativ redusă.

Deşi se pare că Telge a avut rolul de medalist al Curţii, în ultimii ani ai secolului al XIX-lea şi începutul celui următor, opera sculptorului vienez Anton Scharff (1845-1903) a jucat un rol major în iconografia oficială a lui Carol I. Anton Sharff poate fi considerat unul din cei mai importanţi modelatori europeni ai acestei perioade, continuând tradiţia tatălui său, fost gravor al Monetăriei vieneze. Artistul, desenator şi gravor de excepţie, avea o fantezie debordantă şi un simţ al echilibrului şi al compoziţiei, cu totul remarcabile. Acestea i-au permis să transforme nişte comenzi dominate de alegorii de rutină, în opere cu totul remarcabile. Chiar dacă avea o vârstă înaintată, Scharff a receptat influenţa impresionismului şi a Art Nouveau-ului, în varianta sa vieneză, Secession-ul. Modelajul viguros, cu linii dure, dinamismul compoziţiei a caracterizat toate portretele şi compoziţiile create de Scharff: medalia Dobrogei (1878), una din medaliile oficiale ale anului 1891, medalia podului de la Cernavodă (1895), medalia inaugurării portului Constanţa (1896), medalia clădirii C.E.C.-ului. Ca şi în cazul operelor lui Kullrich, prototipul „Scharff" – bustul lui Carol I, cu faţa osoasă, cu reliefuri dure, cu ochii vii, aţintiţi spre privitor, undeva în viitor, cu ampla manta de general descheiată, a servit ca sursă de inspiraţie nu numai unor creatori locali, ci şi pentru numeroşi artişti străini.

Un alt mare artist medalist străin, mult solicitat de autorităţile române, a fost bănăţeanul de origine maghiară, naturalizat francez, Tony Szirmai (1871-?). Producţiile sale domină de departe întreaga medalistică românească a anilor 1898-1914, fiind principalul creator de portrete metalice al principesei Maria. Deschis influenţelor curentului Art Nouveau, Szirmai a încercat să impună o înnoire a stilului şi tehnicii medalisticii oficiale. El s-a bucurat de mai mult succes în acest demers în piesele executate pentru familia principilor moştenitori Ferdinand şi Maria, mult mai înclinaţi să accepte inovaţia artistică decât cuplul regal Carol I-Elisabeta. Szirmai a transmis imaginea suveranului în apogeul domniei, bătrânul fără vârstă, ferm şi senin. Din păcate, cele mai multe proiecte de plachete foarte interesante, toate inedite, pregătite pentru emisiunile ce urmau să marcheze în anul 1914 cea de-a 75-a aniversare a regelui, nu au fost urmate de emisiuni efective. Medaliile realizate de Szirmai după 1900, ca şi de alţi artişti, scot în evidenţă o tendinţă de idealizare a portretului regal. Fizionomia lui Carol I, calmă şi rece, apare tot mai stabilă, tot mai puţin marcată de trecerea timpului.

Pe lângă numeroasele medalii din anii 1866-1914, modelate de artişti străini, se remarcă o serie de opere ale unor artişti români importanţi, care au abordat şi ei acest gen. Sculptorul Dimitrie Paciurea absolvă în anul 1894 Şcoala de arte şi meserii, cu Constantin W. Hegel, *„ca un elev extrem de dotat"*, realizând ca lucrare de diplomă o medalie cu efigia regelui Carol I. E

https://biblioteca-digitala.ro

vorba de un excepţional portret medalistic, în stilul şi tehnica Renaşterii italiene, medalia rămânând unica operă de acest fel executată de marele sculptor[21].

Extrem de novatoare, prin modelajul viguros şi tratarea neconvenţională a portretului sunt şi medaliile lui Constantin Dimitrescu; cele mai multe piese ale sale datează din timpul domniei regelui Ferdinand.

Deşi puţin numeroase, foarte importante sunt şi medaliile machetate de Karl Strock şi Frederic Storck, în anii 1902-1914. Dacă Storck-tatăl era un academist întârziat, fiul său, Fritz Storck a fost legat de curentul Art Nouveau, fiind primul artist român care a realizat opere medalistice în acest stil.

Un alt important artist român, Gabriel Popescu - creatorul şcolii naţionale de grafică - a creat machete medalistice în primii ani ai secolului al XX-lea. Din păcate nu se remarcă din punct de vedere artistic, dar nici tehnic, căci medaliile sale au un relief extrem de plat. În ciuda faptului că piesele sale erau puternic marcate de înclinaţia spre grafică, în epocă, producţia medalistică a artistului a fost destul de apreciată, chiar de către regele însuşi, care avea pe biroul său binecunoscutul portret (filatelic) realizat de Popescu.

Un loc aparte în peisajul medalisticii româneşti de la cumpăna veacului, îl ocupă emisiunile produse de firmele bucureştene ale familiilor Carniol[22] şi Radivon[23], ambele având şi statutul de „furnizor al Casei Regale". Impresionantă numeric, producţia celor două firme nu excelează prin originalitate sau din punct de vedere artistic şi tehnic. Cele mai multe dintre portretele lui Carol I prezente pe medaliile semnate Carniol sau Radivon sunt simple pastişe ale celor create de Kullrich sau Scharff. Relieful lor este plat, iar celelalte reprezentări sunt foarte convenţionale.

La începutul secolului nostru, s-a dezvoltat şi un centru medalistic românesc provincial, care era deja destul de activ încă din anii'80 ai secolului al XIX-lea. Este vorba de cel de la Iaşi, unde, între 1887-1913, a activat firma fraţilor Elias şi Samoil Şaraga, adesea asociaţi cu Kissing. Pornite din iniţiative culturale şi politice patriotice, medaliile bătute de firma Şaraga realizează un continuu progres tehnic important în anii 1906-1913, chiar dacă, din punct de vedere artistic, ele rămân prizoniere academismului german. În orice caz, medaliile semnate de Şaraga sunt net superioare celor bătute în alte centre provinciale, cum ar fi Galaţiul sau Bârladul. În unele cazuri, aceste medalii şi plachete Şaraga sunt comparabile cu cele mai bune creaţii din Bucureşti.

Menachem Carniol, Theodor Radivon şi Şaraga au executat numeroase medalii şi plachete oficiale. Cu toate acestea, se poate spune că ele au dominat autoritar mai ales piaţa românească de medalii populare. Alimentată de progresele economice şi sociale, de convenienţele vremii şi de numeroasele evenimente importante care au fost celebrate cu mult fast, această piaţă a cunoscut o extraordinară expansiune din 1881 până în 1914.

Cele mai originale portrete medalistice postume ale lui Carol I sunt executate de artiştii români Emil W. Becker, Ion Jalea şi Gheorghe Stănescu. Deşi Becker a fost influenţat de curentul Art Déco, portretele medalistice realizate de el sunt surprinzător de clasicizante.

---

[21] P. Oprea, *Incursiuni în sculptura românească, sec. XIX-XX*, Ed. Litera, Bucureşti, 1974, pp. 31 şi 40, nota 6.

[22] Menachem Carniol a fost gravor şi medalist, unul din creatorii şcolii naţionale de medalistică, precum şi a celei mai importante firme româneşti din domeniu, până la Primul Război Mondial; împreună cu Radivon, au dominat medalistica românească, conferindu-i un stil specific, deşi creaţiile lor nu excelau artistic şi tehnic; activitatea lui Carniol-tatăl a fost continuată de fiul său, Moise Carniol.

[23] Casa de bijuterii Radivon din Bucureşti a fost înfiinţată în 1856 de Nicollo Caropatti, singurul antreprenor până în 1874; Theodor Radivon, contabilul lui Caropatti, îi devine acestuia şi asociat, în anii din 1884-1888; după moartea primului proprietar, Radivon preia toată afacerea, devenind *„furnizor al Curţii Regale şi Mitropolitane"*, G. Ioan Lahovary, *Regatul României facia cu celelalte regate europene*, Bucureşti, 1881, p. 80, (o statistică comparativă între cele 13 regate europene).

https://biblioteca-digitala.ro

Portretul Doamnei Elisabeta apare pentru prima oară pe medalia din 1869, bătută cu prilejul căsătoriei ei cu domnitorul României. Autorul, Wilhelm Kullrich a realizat un portret acolat al perechii princiare, în manieră clasică. Primul portret medalistic pe care este reprezentată numai Elisabeta a fost executat de acelaşi autor, în 1881 – anul încoronării, când regina a fost aleasă membră de onoare a Academiei Române, sub pseudonimul literar Carmen Sylva. Cele mai numeroase reprezentări medalistice ale reginei Elisabeta apar în compania soţului ei regele, fiind datorate lui Kullrich, Telge şi Scharff. Numai după 1900, regina poate fi întâlnită mai frecvent pe medalii dedicate special ei, sau operelor ei de binefacere, mai ales Societăţii „Vatra Luminoasă". Emisiunile din ultimii ani de viaţă sunt numeroase şi realist executate, fără încercări de idealizare sau întinerire, în contrast cu cele ale lui Carol I. Cele mai valoroase portrete târzii aparţin lui Szirmai şi artistului belgian Godefroid De Vreese, în stil Art Nouveau. De remarcat că majoritatea medaliilor şi plachetelor reginei Elisabeta sunt unifacies, reprezentând doar portretul ei; în cazul regelui, pe revers apar evenimentele de referinţă.

Există şi câteva portrete medalistice postume ale reginei Elisabeta. Memoria ei a fost imortalizată până la instaurarea Republicii, de decoraţia „Meritul sanitar", a cărei emitere s-a prelungit din 1913 până în 1947. Ca şi în cazul lui Carol I, la moartea ei, în 1916, s-a bătut o medalie comemorativă modestă. Mai menţionăm că un portret al reginei, cu fizionomia din anul 1909 va fi prezent pe o medalie pusă în circulaţie în 1917, de către Loja militară germană din Bucureşti „Carmen Sylva"[24].

Nu se cunoaşte nici o emisiune medalistică prin care să fi fost marcată desemnarea principelui Ferdinand de Hohenzollern drept moştenitor al Coroanei României, în 1880. Primul portret medalistic al principelui moştenitor apare abia în 1891, pe două medalii populare, alături de cele ale cuplului regal Carol I şi Elisabeta. Execuţia artistică şi tehnică a celor trei portrete, datorată lui C. Schwartz, respectiv lui Menachem Carniol, este una extrem de modestă.

Primul portret demn de luat în seamă al principelui Ferdinand este cel datorat lui A. Scharff, de pe medalia căsătoriei, din 1893, alături de cel al foarte tinerei principese Maria (a Marii Britanii şi Irlandei); ambele sunt delicate, degajând senitătate şi tinereţe şi, completate cu un revers de factură romantică, pe care un *putto*, înconjurat de ghirlande de trandafiri reuneşte blazoanele familiilor lor[25]. Modelul va fi copiat în 1894 de Johan Schwertdner şi Menachem Carniol-fiul, cu calităţi artistice şi tehnice mult reduse.

Persoană timidă şi modestă, principele Ferdinand nu a prea pozat, portretul lui reapărând în medalistica românească abia în 1897, când a supravieţuit, în mod miraculos, unei îmbolnăviri de tifos, incurabil în epocă. Imaginea realistă, executată după însănătoşire de către Carniol-fiul, prezintă o figură maturizată înainte de vreme.

Principesa şi apoi regina Maria ocupă un loc aparte în medalistica românească. Precum am văzut, primul ei portret apare pe medalia creată de Scharff, cu ocazia căsătoriei, în 1893. De abia în anul 1904, ea va apare singură pe o reprezentare medalistică, prilejuită de acordarea gradului de colonel al Regimentului IV Roşiori. E vorba de medalia realizată de talentatul Constantin Kristescu, căpitan în regimentul respectiv, un mare admirator al Mariei; el o surprinde în tunică militară şi cu chipiu.

[24] *CNA*, 1, 1920, 1, p. 3. Machetatorul Christoph Ludwig Lauer şi gravorii J. Tubben şi W. Tubben, ai firmei Lauer & Sons din Nürnberg, *Efigii regale*.

[25] Cu ocazia căsătoriei, în ianuarie 1893, guvernul român a oferit principilor moştenitori o bulă de aur, după obiceiul roman: avea în interior portretele fiecărui mire, iar pe capac, cifrele lor unite şi timbrate de Coroană, respectiv, o cruce şi milesimul evenimentului. Bula a fost trimisă la Moscova, împreună cu tezaurul României, în 1916. Pertinax [Const. Moisil], *Bula de aur a căsătoriei suveranilor României*, în *CNA*, 9-10, 1, 1920, pp. 66-67.

https://biblioteca-digitala.ro

Între 1906-1914, prințesa moștenitoare Maria va fi tot mai prezentă în medalistică. Rămân remarcabile pentru iconografia ei medaliile și plachetele create de sculptorul Tony Szirmai și de artistul rus Felix Rasumny, stabilit la Paris, ambii creatori în stil Art Nouveau. Efigiile și portretele surprind frumusețea, non-conformismul și forța de viață a Mariei, căci majoritatea au avut drept modele, fotografii ale principesei. Cele mai interesante sunt portretele cu pălărie sau cu capul întors trei sferturi spre spate, neobișnuite pentru o persoană de rangul ei. Prin contrast, apare medalia datorată tot lui Szirmai, în 1913, menită să imortalizeze activitatea neobosită a Mariei în cursul campaniei din Bulgaria: este prima efigie care o înfățișează în uniforma surorilor de caritate. Spre deosebire de medaliile unifacies ale reginei Elisabeta, majoritatea celor ale principesei și, apoi, reginei Maria sunt duble, având pe avers portretul ei și pe revers un oarecare eveniment de referință, sau o inscripție.

Portretistica medalistică a regelui Carol al II-lea poate fi urmărită încă din anii copilăriei sale, apoi în portretele tânărului principe moștenitor. În afara mărturiei de botez, emisă de Primăria Capitalei la nașterea sa (1893)[26], cel mai timpuriu portret al prințului datează din 1899, pe o medalie bătută pentru a comemora însănătoșirea lui, în urma îmbolnăvirii de malarie. Portretele din anii următori sunt prezente pe mărțișoare de serie mică și, pe medalii-premii școlare, create de casele de bijutieri români Radivon și Carniol și, nu se remarcă printr-o realizare artistică, sau tehnică notabilă. Cele mai interesante portrete din perioada adolescenței prințului Carol datează din anul jubiliar 1906: pe medalia creată de Radivon, figura sa însoțește în mod original efigiile cuplului regal Carol I-Elisabeta (un buton de aluminiu inserat pe medalia din bronz aurit); iar pe Medalia aromânilor din Imperiul Otoman (M. Carniol), efigia prințului se alătură celei a tatălui său, Ferdinand și, a regelui Carol I. Mai trebuie notat - pentru expresivitatea și realizarea tehnică foarte bună, care se desprinde net de celelalte portrete din jur - portretul principelui Carol, de pe medalia de botez a principesei Ileana, din 1909, creația a caselor Radivon și Carniol, probabil cu concursul unui artist vienez; pe această medalie sunt reunite, cu o minuțioasă grijă pentru detalii, portretele tuturor copiilor Familiei Princiare: Carol, Elisabeta, Maria, Nicolae și Ileana[27].

În anul 1921, portretul lui Carol, devenit principe moștenitor, face parte din seria celor create de Mihail Cara pentru Încoronare. În perioada 1922-1930, portretul său nu apare pe nici o medalie. Pe acest tip de suport, nici o imagine nu amintește de bacalaureatul principelui, sau de căsătoria sa cu principesa Elena de Grecia, în 1921. Totuși, o medalie a principesei Elena apare cu ocazia Încoronării din 1922.

În timpul domniei regelui Carol al II-lea, s-au bătut 230 de medalii și plachete, de-a lungul unui singur deceniu, aceasta fiind cea mai dinamică perioadă din istoria medalisticii naționale[28]. Suirea pe Tron este marcată prin două plachete, comandate de Aeroclubul Român, „în amintirea zilei de 6 iunie 1930". Cea dedicată regelui, poartă pe avers inscripția: ***„6 iunie MCMXXX, rechemat de poporul său, regele Carol al II-lea a coborât în acest loc"*** și va fi distribuită participanților la Raliul Aerian Internațional, organizat în 8 iunie 1931, la aniversarea unui an de la Restaurație. Cealaltă, a fost bătută în onoarea lui Lalouette, aviatorul francez care l-a adus pe rege în țară și înfățișează, semnificativ, un avion zburând peste Carpați, la un răsărit de soare, iar în colțul stâng un medalion cu bustul lui Carol al II-lea; reversul conține semnăturile gravate ale autorilor, printre care și pe aceea a suveranului. Placheta a fost creată de André Lavrillier.

[26] Mărturia de botez a principelui Carol, 1893, 28 mm, atelier București – R. Fessler; av: stema orașului București, icoana Sf. Dumitru Basarabov; rv: legenda, N. G. Krupensky, *op. cit.*, p. 56.
[27] *Efigii regale.*
[28] *Efigii regale.*

https://biblioteca-digitala.ro

Portretele medalistice ale lui Carol al II-lea se datorează în principal, ca şi cele monetare, sculptorilor Ion Jalea şi Emil Becker. Ion Jalea a executat primul portret al regelui Carol al II-lea, pe placheta inaugurării uzinei hidro-electrice de la Dobreşti (17 iulie 1930 !), unde a abordat un stil clasicizant, pe care îl va menţine pe toate piesele numismatice create pentru rege. Un alt exemplu pentru arta medalistică a lui Jalea, ca şi pentru atmosfera vremii este medalia celei de-a 25-a aniversări a intrării lui Carol al II-lea în Senatul României (1938): *„Omagială comemorare a princiarilor zori care au adus în Senat magnifica solie a virtuţilor monarhice vestind glorioasa domnie a M. S. Regelui Carol II"*: aversul medaliei înfăţişează un tânăr voievod, cu fizionomie fictivă, cu mantie pe umăr, sceptrul în dreapta şi o carte (***LEX***) în mâna stângă. Lui Emil Becker îi datorăm o mulţime de portrete medalistice ale lui Carol al II-lea, precum şi ultima medalie a acestuia, cea a inaugurării digului care i-a purtat numele, de la Balcic, în vara anului 1940. Alături de medalia „Stela Maris" din acelaşi an, dedicată memoriei reginei Maria, medalia digului de la Balcic este una din excepţionalele realizări ale lui Becker, în stil Art Déco. Printre alţi artişti care au creat medalii pentru regele Carol al II-lea îi mai numărăm pe Gh. Stănescu, Gh. Chirovici, Ştefan Iordan, şi H. Ionescu, francezii André Lavrillier şi A. Delaunay, elveţianul Henri Huguenin, cunoscuţi şi din portretistica sa monetară.

În copilărie şi adolescenţă, precum şi în anii domniei, figura regelui Carol al II-lea a fost deseori asociată efigiilor tatălui său, Ferdinand şi bunicului, Carol I. Dacă până în 1922, portretele asociate în acest fel au avut exclusiv menirea de reprezentare a chipurilor regale în succesiunea dinastică, după 1930, aceste alăturări de imagini au şi funcţie propagandistică. Într-un registru ideatic asemănător, se înscriu efigiile acolate ale regelui şi domnitorului Ştefan cel Mare, pe medalia dedicată restaurării Mănăstirii Neamţ[29]. Medalia, realizată de artistul francez A. Delaunay, este una din cele mai interesante din medalistica noastră, prin maniera abstractă de redare a efigiilor; reversul cu macheta bisericii este geometrizant.

Deşi regele Carol al II-lea a întreprins, în timpul domniei, câteva vizite importante în Europa şi, a avut oaspeţi de seamă la Bucureşti sau la Sinaia, aceste evenimente nu sunt imortalizate de medalii. Singurul său portret, asociat cu al unui suveran străin este cel de pe medalia Memorialului Interaliat de la Liège, din Belgia, dedicat luptei şi sacrificiului comun al soldaţilor şi ofiţerilor Antantei, în Primul Război Mondial (1937), unde apare alături de regele Albert al II-lea.

Pe toată durata domniei, trăsăturile personalităţii lui Carol al II-lea, dorinţa lui de a domina scena politică, înclinarea spre cultul personalităţii, au favorizat prezenţa portretului regelui pe aproape toate medaliile şi plachetele oficiale. Sunt caracteristice legendele hiperbolizante – scrise cu caractere mari şi cu milesime latine – care însoţesc reprezentările destul de standardizate, deşi ele aparţin unor artişti diverşi ca stil şi şcoală, (bine) cunoscuţi sculptori ai vremii. *„Credem că nu întâmplător suveranul este redat fără vârstă, ferm, plin de energie, inspirând curaj, respect, devotament. El apare ca un monolit, [...] veghind omniprezent asupra ţării şi poporului, neclintit în faţa dificultăţilor istorice. Privite în perspectivă istorică, portretele eroizante ale regelui Carol al II-lea se înscriu perfect în prototipul portretului conducătorului din Europa anilor '30, dominate de mistica predestinării, clarviziunii călăuzitoare şi forţei brute"*[30].

Efigiile medalistice ale regelui Mihai, atât în prima, cât şi în a doua domnie sunt puţine. Între 1927-1930, portretul suveranului-copil de 7-8 ani este inspirat de cel oficial şi, se datorează

[29] Vechi aşezământ de religie cultură românească, Mănăstirea Neamţ are în incintă mai multe biserici şi paraclise. Biserica mare a Mănăstirii a fost ctitorită în 1497 de voievodul Ştefan cel Mare. Pe medalia dedicată restaurării, sunt înscrise numele domnitorului şi regelui, precum şi milesimele *1497-1938*.
[30] *Efigii regale.*

https://biblioteca-digitala.ro

elveţianului Henri Huguenin din Le Locle. Precum am văzut, toate celelalte portrete ale sale din această domnie sunt asociate cu cele ale regilor Ferdinand şi Carol I, chiar şi cu al domnitorului Mircea cel Bătrân, sau împăratului Traian, pe medalia Dobrogei (1928), din motive de legitimare a continuităţii Dinastiei, prin persoana sa.

În calitate de Mare Voievod de Alba Iulia, portretul său apare pe două medalii abia în anii 1937-1938. Cea din 1937 a fost executată de Ion Jalea, cu prilejul avansarii prinţului la gradul de sublocotenent. Cealaltă a fost comandată de Liga Navală Română, pentru a comemora cumplita furtună de pe mare din 4 ianuarie 1938, căreia prinţul i-a supravieţuit: el plecase la bordul distrugătorului „Regina Maria", pentru a asista la căsătoria principelui moştenitor al Greciei. Medalia, având pe avers bustul lui Mihai în uniformă de străjer şi pe revers o vedere a vaporului, a fost bătută în 200 de exemplare, din care unul din aur, 25 din argint şi restul din bronz[31].

Cea de-a doua domnie a regelui Mihai este marcată de vicisitudinile istorice cauzate de al Doilea Război Mondial, precum şi de condiţiile în care a revenit pe Tron. Poziţia sa precară în timpul regimului personal al mareşalului Ion Antonescu a dus la o reducere drastică a emisiunilor, pe de o parte, iar pe de altă parte la faptul că portretul său este însoţit de cel al Conducătorului statului. Ion Antonescu abuzează astfel - ca şi pe timbrele anilor 1942 -1943 - de un drept care, până atunci, fusese rezervat numai membrilor Casei Regale, sau altor domnitori din istoria naţională.

Din această perioadă, datează un reuşit portret medalistic datorat Ioanei Basarab şi lui Haralambie Ionescu, pe medalia Recensământului general al României (1941), care se adaugă timbrului emis cu acelaşi prilej, precum şi portretelor monetare din acel an (moneda de 500 lei argint, cu portretele regelui şi domnitorului Ştefan cel Mare). Mai amintim, medalia Centenarului Artileriei Române, medalia comemorativă a Bucovinei reîntregite (1942) şi medalia inaugurării căii ferate Bucureşti-Urziceni-Făurei (1943); ultimele două prezintă efigiile afrontate ale regelui Mihai şi mareşalului Antonescu, pe avers şi câte o hartă explicând evenimentul, pe revers. Cele câteva medalii ale domniei regelui Mihai sunt toate oficiale; iconografia reversului, mult abstractizată, foloseşte exclusiv simbolurile evenimentelor omagiate.

După 23 august 1944, efigia regelui Mihai mai figurează numai pe moneda-medalie de aur „Ardealul nostru", amintită în capitolul precedent.

Medaliile sunt o sursă istorică directă pentru cunoaşterea unei epoci şi a unor personalităţi care au jucat un rol major în viaţa statului modern român, respectiv regii şi reginele României. Mai mult decât timbrele şi monedele, a căror existenţă şi iconografie este determinată de funcţionarea unor instituţii importante ale statului, fanteziile medalistice, variantele oficială-populară sunt capabile să completeze şi să umple de viaţă imaginea de ansamblu a societăţii româneşti, să lămurească sau să nuanţeze o serie de probleme mai puţin elucidate ale politicii interne şi externe.

Iconografia medaliilor şi plachetelor, legendele lor, ritmul în care se succedă baterea lor, metalul din care sunt făcute, pot oferi date interesante asupra elitei (politice) româneşti a vremii şi, deopotrivă, asupra gustului popular. Pe de altă parte, ştiind că aproape toţi suveranii României erau comanditari direcţi ai medaliilor, că regii Carol I şi Ferdinand[32] au fost pasionaţi

[31] *Medalia Ligii Navale Române cu ocazia tempestei*, în *CNA*, 127-128, 17, 1943, p. 195.

[32] Regele Ferdinand era familiarizat cu legile heraldice consultative şi, s-a preocupat îndeaproape de înfăţişarea decoraţiilor instituite, desenând personal mai multe variante. Astfel, Ordinul „Crucea Regina Maria" şi „Crucea comemorativă a războiului 1916-1918" – pentru care a realizat mai multe schiţe alb-negru şi în culori – erau opera lui. De asemenea, Ordinul „Mihai Viteazul", primul şi cel mai înalt ordin militar românesc, care îi purta cifra, a fost desenat tot de către rege. C. I. Stan, *Regele Ferdinand „Întregitorul" (1914-1927)*, Editura Paideia, Bucureşti, 2003, p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro

ai acestei arte, având un cuvânt decisiv în selectarea proiectelor, iar principesa/regina Maria a făcut din iconografia medalistică o componentă importantă a imaginii sale şi a ţării, concluzionăm că medaliile reflectă şi o parte din personalitatea lor, din educaţia lor artistică, din gustul şi preferinţele pe care le aveau.

Ele ilustrează opera artiştilor care le-au executat, stilul şi tehnica pe care le posedau aceştia, impactul curentelor artistice europene asupra artei lor şi, totodată, trecerea inexorabilă a timpului, vizibilă în fizionomiile protagoniştilor portretizaţi.

https://biblioteca-digitala.ro